

Příspěvek k technologii zpracování dřeva ve středověku

Bohumír Dragoun Sdružení Villa Nova Uhřínov

V archeologickém materiálu a to jak pravěkém, tak i středověkém nalézáme za mimořádně vhodných nálezových okolností pozůstatky dřevěných konstrukčních prvků, mezi nimi též fošny a dranice (Vařeka 1994, 185-200). Častěji pak nalézáme vypálené otisky hliněných omazávek, které dokládají relativně velké otesané či odrané dřevěné plochy (Vařeka 1992, 105-110).

Při výzkumu v Děčíně v poloze na Mariánské louce byl prozkoumán objekt č. 18, zemnice z 13. století, jejíž tři stěny byly paženy dřevěnými fošnami, které se místy zachovaly zuhelnatělé až do výše 1 m (Velímský 1991).

V roce 1998 proběhla ve skanzenu Villa Nova Uhřínov v Uhřínově pod Deštnou archeologická experimentální rekonstrukce tohoto objektu (Dragoun 1999, 89-92). Součástí experimentu byla i výroba dranic a následně fošen pro pažení stěn.

Jako vodítko pro pracovní postup bylo použito zobrazení z iluminace z 12. století (Erlande-Brandenburg 1995), kde mniši cisterciáci za pomoci dřevěných klínů, palice a sekery půlí podélně kmen. Sekera na tomto ikonografickém zobrazení má obloukovitě prohnuté ostří a je typologicky kladena mezi specializované porážecí sekery (Štajnochr 1978, 148-168). V našem archeologickém materiálu s přihlédnutím k datování rekonstruovaného objektu nalézáme analogické znaky na jedné sekeře ze souboru v Semonicích (Huml 1967) a z hrádku Bolkova (Hejna 1962).

Pod vedením mistra tesaře Petra Růžičky byl pak celý postup rekonstruován. Byly štípány čerstvě pokácené kmeny olše lepkavé o pařezovém průměru mezi 30 až 50 cm a to v délkách od dvou do šesti metrů. Sekerou byl nejprve vytvořen zásek pro vložení prvního klínu. Zde se ukázala výhoda prohnutého ostří, neboť sekera šla velmi dobře vyndat ze záseku, a to houpavými pohyby. Nástroj s běžným ostřím bylo obtížné vyndat a muselo být použito paličky. Dřevěný klín otevřel kládu pro vložení dalšího klínu, anebo bylo možné pro lepší usměrnění praskání naznačit zamýšlený směr opakovaným předchozím postupem ve zvolených intervalech. Klíny byly zatloukány dřevěnou paličkou o hmotnosti 7,5 – 8 kg.

Po prasknutí jedné strany se postup opakoval na straně protilehlé. To již se kláda otvírala a sekerou se přesekávaly případné dřevní svazky, které ještě bránily roztržení.

Tab. 1. Půlení a čtvrcení klád				(délka a šířka v m, čas v min., výkon v m délky za min.)				
půlení	délka	šířka	čas	výkon	délka	šířka	čas	výkon
	3	0,30	25	8,3	6	0,35	5	0,8
	2	0,30	17	8,5	6	0,50	35	5,8
	2	0,30	13	6,5	6	0,40	36	6,0
	2	0,30	12	6,0				
čtvrcení	délka	šířka	čas		délka	šířka	čas	
	1,50	0,35	10		1,50	0,50	73	

Tento pracovní postup je podle našeho názoru velmi progresivní metodou zpracování dřeva, ať již jako finálního výrobku či polotovaru, z něhož dalším opracováním mohly vzniknout fošny nebo v případě velkých průměrů i trámy. Velikost zpracovávaných stromů v námi realizovaném pokusu odpovídá běžnému průměru staveb lidové architektury stavěných sekernicky. Rychlost štípání je ovlivněna mnoha okolnostmi. Počínaje zkušeností tesaře a kvalitou a druhem dřeva konče. Průměrná výkonnost 6 minut na jeden délkový metr při délkách větších než dva metry můžeme považovat za čas velmi dobrý, který se jistě blíží horní hranici časů dosahovaných ve středověku. Pro pravěké období nebyl tento postup testován, ale můžeme předpokládat na základě nálezů kůlových jam se stopami polovin kmenů, že i s kamennými nástroji lze tento postup realizovat a využít tak i stromy větších průměrů.

Literatura

- Dragoun, B. 1999:* Experimentální rekonstrukce domu ze 13. století v Uhřínově pod Deštnou, Panorama 7, 89-92
- Erlande-Brandenburg, A. 1995:* The cathedral buildings of the middle ages. London.
- Hejna, A. 1962:* Soubor nálezů z hrádku Bolkova v severovýchodních Čechách, Památky archeologické LIII, 455-489
- Huml, V. 1967:* Zaniklá tvrz Semonice. Fontes musei Reginaehradensis - supplementum. Hradec Králové.
- Štajnochr, V. 1978:* Tesařské sekery, nástroje tesařské technologie, Muzejní a vlastivědná práce 3, 148-167
- Vařeka, P. 1994:* Konstrukce středověkého vesnického domu v Čechách a na Moravě (10.-15.století), Český lid 81/3, 185-200
- Vařeka, P. 1992:* Mazanice- středověký stavební materiál v archeologických pramenech a problematika jeho interpretace, Sborník Společnosti přátel starožitností 3, 105-110
- Velínský, T. 1991:* Město na louce. Archeologický výzkum na Mariánské louce 1984-1989. Děčín.